

ТЕРОРИЗМ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

І.В. Авдошин

*доцент кафедри правового забезпечення НУОУ,
старший науковий співробітник,
кандидат юридичних наук*

Ю.Г. Гуменний

слухач НУОУ, підполковник

Постановка проблеми. Тема тероризму та антитероризму стала знаковою для динамічного процесу нинішніх цивілізаційних і міжнародно-політичних трансформувань. Ці два явища, позначені прямими причинно-наслідковими зв'язками, у свою чергу, входять до кола базових причин і змін у світ-системі, що ведуть до кристалізації небезпечних елементів впливу на заго-стрення розколу міжнародного співтовариства націй. Тут діє система прямих і опосередкованих причинно-наслідкових зв'язків між власне наростаючим розривом у рівні та якості життя громадян різних держав і регіональних про-сторів, збереженням домінуючої ролі трансатлантичної спільноти на чолі з явним лідером – Сполученими Штатами та прагненням окремих соціальних груп усунути існуючу нерівність за допомогою використання доступних і наявних силових механізмів. На разі тероризм дедалі частіше сприймається у світі в одному контексті з антиглобалізмом, у той час як антитероризм пода-ється формою захисту сучасних цінностей глобалізованого світу. Цілком очевидно, що тема тероризму набула особливої актуальності як в теоретично-му, так і в практичному вимірах. Однак, немає підстав вважати цю тему достат-ньою мірою розробленою в усіх її багатогранних вимірах (включаючи міжна-родно-правовий вимір), хоча можна стверджувати про наявність низки сер-йозних теоретичних напрацювань і так званих цільових національних науко-вих шкіл.

Метою цієї статті є спроба розглянути проблему тероризму через при-зму міжнародного гуманітарного права і саме у форматі так званої «війни проти тероризму» після терористичних актів проти США 11 вересня 2001 р. Для розв'язання поставленої мети необхідно зосередити увагу на аналізі таких ключових аспектів проблеми тероризму у міжнародно-правовому вимірі, як: застосовність норм права збройного конфлікту до боротьби з тероризмом, співвідношення понять «війна проти тероризму» та «збройний конфлікт», межі застосування норм міжнародного гуманітарного права до осіб, затрима-них під час боротьби з тероризмом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У складному пошуку нового концептуального підходу до вивчення досліджуваної проблеми автор насамперед звертається таких вітчизняних вчених, як: А.Ф. Антипенко, А.Білоус, В.Д. Глушков, В.Б. Глущенко, А. Дорошенко, В.В. Крутов, В. Ліпкан, Д. Никифорчук, М. Руденко, В.М. Вакулич, А.Л. Черній; російські науковці Ю.І. Авдєєв, І.П. Блищенко, П.М. Валєєв, В.В. Вітюк, Л.П. Галенська, О.С. Грачов, В.О. Епштейн, С.А. Ефіров, М.В. Жданов, І.І. Карпець, Є.Г. Ляхов, Л.А. Моджорян, А.І. Неклеса, В.Є. Петріщев, О.В. Попов, Ю.М. Рібаков, Г.В. Старушенко, О.М. Хлобустов, які намагаються застосовувати, у тому числі нетрадиційні парадигмальні виміри терористичних, конфліктних та кризових суспільно-політичних явищ. Як зазвичай, активно досліджують проблему тероризму західні вчені, серед котрих можна виокремити праці Я. Немежа («Терористи у ФРН (група «Баядер Майнхоф»)), Л. Дісло («Машина терору»), П. Віткінсона («Політичний тероризм»), А. Шмідта («Політичний тероризм: дослідження концепцій, теорій та літератури»), Г. Денікера («Стратегія анти-терору»), Р. Соле («Терористичний виклик») та багатьох інших. Загалом традиціоналістський концептуальний підхід до проблеми тероризму, не виробленість понятійно-дефініційних критеріїв ускладнюють процес пізнання цього неординарного соціально-політичного явища. Тобто мова йде про брак ефективного інструментарію дослідження тероризму, який слід розглядати як форму поведінки індивідів у певних екстремальних ситуаціях, причому форму крайню, насильницьку. Це обумовлює потребу з'ясування його ролевої функції у процесах розвитку [1, с. 193; 2, с. 7-9; 3, с. 101; 4, с. 50; 7, с. 47; 8; 11, с. 9; 12; 13; 14, с. 196; 15].

Також заслуговують на увагу окремі дослідження, які стосуються з'ясування природи тероризму та його проявів в контексті збройних конфліктів та можливостей застосування правових механізмів протидії в умовах ведення воєнних дій, зокрема Капітоненко М. «Системний підхід в дослідженні міжнародного конфлікту» та Леншин С.И. «Правовой режим вооружённых конфликтов и международное гуманитарное право» [5, с. 191; 6, с. 48]. Особливу категорію джерельної бази дослідження склали міжнародно-правові документи: чотири Женевські Конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи I(II) до них 1977 р. у рамках яких досліджується юридична природа такого явища як тероризм та міжнародно-правові механізми протидії йому в рамках збройних конфліктів як міжнародного, так і неміжнародного характеру [10].

Основні результати дослідження. Міжнародне гуманітарне право (МГП) представляє собою звід міжнародно-правових норм, які застосовуються, коли збройне насилля досягає рівня збройного конфлікту – міжнародного або неміжнародного характеру. Поняття «збройний конфлікт» у міжнародному праві означає будь-який конфлікт, між державами або в рамках будь-якої держави, який характеризується відкритим застосуванням насильства та збройних сил. Інші ситуації, і міжнародні, і внутрішньополітичні, що не мають основних ознак збройного конфлікту, не складають поняття «збройний конфлікт», а від так, до цього випадку не застосовуються міжнародні конвенції про захист жертв війни. Тобто, це ситуації внутрішньої боротьби в державі,

встановлення та забезпечення конституційного порядку, придушення бунтів і репресій, які не охоплюються інструментами гуманітарного права. Але й у цьому випадку, до переможених повстанців, захоплених бандитів і найманців, держава застосовує цивілізовані заходи покарання, санкції, передбачені законом, з дотриманням основних прав людини на життя, здоров'я, честь і гідність.

МГП, яке також називають правом збройних конфліктів або правом війни, не дає визначення «тероризму», однак забороняє в період збройних конфліктів більшість діянь, які кваліфікуються як «терористичні», якщо б вони були вчинені в мирний час. «Принцип проведення розрізнення» є одним із основоположних принципів МГП, який зобов'язує всіх осіб, які беруть участь у збройному конфлікті, за будь-яких обставин проводити розрізнення між цивільними особами і комбатантами, а також між цивільними та військовими об'єктами. Похідними від цього принципу є багаточисленні конкретні норми МГП, такі, наприклад, як заборона навмисних або прямих нападів, спрямованих проти цивільного населення, цивільних осіб і об'єктів, забороняються напади невібрікового характеру з використанням «живих щитів», взяття заручників тощо. У ситуаціях збройного конфлікту, з юридичної точки зору, було б неправильно кваліфікувати як «терористичні дії» навмисні акти насилля проти цивільних осіб, оскільки вони і так вважаються воєнними злочинами. І відповідно до принципу універсальної юрисдикції особи, які підозрюються у вчиненні воєнних злочинів, мають бути притягнуті до кримінальної відповідальності не лише державою, на території якої мав місце злочин, але будь-якою іншою державою. Також МГП містить норми, які конкретно вказують на заборону «заходів залякування і терору». Зокрема, ст. 33 Женевської конвенції IV визначає: «колективні покарання, так само як і будь-які заходи залякування і терору, заборонені». Стаття 4 Додаткового протоколу II забороняє «акти тероризму», спрямовані проти осіб, які не беруть безпосередньої участі або припинили брати участь у воєнних діях. Головна мета цих норм окреслити правові межі, які визначають, що окремі цивільні особи та цивільне населення в цілому не можуть піддаватися колективним покаранням, які відносяться до факторів, що створюють обстановку терору. Обидва Додаткових протоколи I і II (ДП I і ДП II) до Женевських конвенцій також забороняють дії, спрямовані на тероризування цивільного населення. «Цивільне населення в цілому, а також окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападу. Забороняються акти насилля або погрози насиллям, які мають за мету тероризувати цивільне населення» (ДП I, ст. 51(2) і ДП II, ст. 13(2)) [10]. Ці положення представляють собою ключовий аспект норм МГП, які регулюють ведення бойових дій. Тобто вони забороняють під час збройного конфлікту акти насилля, які не спрямовані на забезпечення реальної воєнної переваги. Важливим є той факт, що навіть законний напад на воєнні об'єкти може викликати страх у цивільного населення. Однак зазначені положення визначають поза законом будь-які напади спрямовані на тероризування цивільного населення.

Необхідно усвідомити головне – тільки акти терору, вчинені в ситуаціях збройних конфліктів, потрапляють у сферу застосування міжнародного гуманітарного права. Тероризм у мирний час, не підпадає під дію міжнародного

гуманітарного права, яке в цих випадках просто не застосовується, а акт терору, розглядається за національним законодавством, саме як кримінальний злочин (необхідно розглядати цих осіб як бандитів, гвалтівників, убивць і кваліфікувати їхні дії згідно внутрішньодержавного права). У ряді понять «війна», «агресія», «геноцид», «екстремізм», особливе місце займає поняття «терор». Як одна з форм організації і вираження насильства, тероризм розглядається в низці інших насильницьких проявів політичної спрямованості. Деякі зарубіжні дослідники тероризм розглядають як особливий різновид соціального конфлікту [1, 9, 11, 12, 13].

Частина вчених розглядає тероризм як насильство серед малих груп, з актами диверсій, боротьбою політичних організацій. При розростанні та загостренні конфлікту до рівня масових виступів, з цього погляду, політичному тероризмові відповідає «державний терор і репресії», а «міжнародному або транснаціональному тероризму» – локальна війна [2, 3, 4, 5, 6, 8, 15].

У міжнародному праві не вдалося однозначно визначити тероризм і терористичні акти. Женевська конвенція 1937 р. про попередження тероризму і покарання за нього фактично визначає «терористичні акти» як «злочинні дії, спрямовані проти держави, або мають на меті тероризувати певних осіб, або групи осіб, або населення в цілому» [13].

Норми міжнародного гуманітарного права в період збройного конфлікту тяжіють до односторонності, будучи призначеними перш за все для держав. У той же час різними угрупованнями, в тому числі терористичної спрямованості, військова тактика і ситуація збройного конфлікту найчастіше використовуються для полегшення досягнення злочинних цілей. При цьому будь-яке відхилення державних збройних сил від законів ведення війни негайно пропагується супротивною стороною для відмови виконання міжнародних зобов'язань.

При проведенні воєнних дій, насильство по-різному сприймається людством. Так, у ході війни має місце «дозволене насильство», коли норми Женевських конвенцій, гуманітарного права дотримуються, а з іншого боку – «недозволене насильство», що включає тероризм. Забороняються акти насильства або загрози насильства, що мають на меті тероризувати цивільне населення. Це положення підтверджує, що тероризм, не є дозволеним методом ведення війни. Слідуючи п. 2 ст. 51 Додаткового протоколу I, необхідно відзначити, що особливого трактування заслуговує сфера застосування цієї статті [10]. По-перше, – як напади на цивільне населення в цілому, так і напади на окремих цивільних осіб – заборонені. Ця категорична заборона охоплює більшість актів терору. По-друге, – забороняються акти насильства, основна мета яких – терор цивільного населення. Такі дії не обов'язково повинні бути спрямовані проти цивільних осіб. Важливим, з точки зору кримінального права, є наявність наміру тероризувати цивільне населення. Так, навіть погрози застосувати насильство, що мають на меті тероризувати населення, заборонені.

При веденні війни, будь-яка військова операція або загроза ухвалення та планування військових дій (навіть, якщо вона не виходить за межі правил ведення бойових дій проти об'єкта, але яка розташована в безпосередній

близькості від лікарні, пам'яток історії, житла) здатна створювати «тероризуючий» вплив на беззахисне цивільне населення. Тобто, забороняється навмисне використання терору як засобу ведення війни (цивільне населення не повинно постійно, довго, перебувати в страху, бути підданими нападу, атаці тощо).

Постає питання чи є «війна проти тероризму» збройним конфліктом? Як зазначалося вище, МГП застосовується лише під час збройних конфліктів. Головним елементом поняття збройного конфлікту є наявність «сторін» у конфлікті. Сторонами міжнародного збройного конфлікту можуть бути дві або більше держав (або держава і національно-визвольний рух), у той час як у неміжнародному збройному конфлікті протистоять у якості сторін або держава і її збройні сили, з одного боку, і збройні групи (наприклад, опозиційні сили), або озброєні угруповання, з іншого. У будь-якому випадку сторона у збройному конфлікті повинна піддаватися ідентифікації, певною мірою бути організованою на кшталт збройних сил, тобто мати визначену структуру командування і можливість дотримуватися норм МГП. Норми МГП застосовуються до всіх сторін у збройному конфлікті. При цьому не важливо, чи є та чи інша сторона агресором або здійснює самооборону, відноситься до урядових військ або є повсталюю стороною. Відповідно, кожній стороні збройного конфлікту дозволено напад на військові об'єкти і заборонено вдаватися до нападів безпосередньо спрямованих проти цивільних осіб. Рівність прав і обов'язків згідно МГП дозволяє сторонам конфлікту знати межі, в яких вони мають діяти і розраховувати на аналогічну поведінку супротивної сторони. Саме наявність як мінімум двох сторін у збройному конфлікті, рівність прав і обов'язків за МГП, рівень насилля та використання засобів, які вирізняють збройний конфлікт від дій з відновлення правопорядку. Конкретні аспекти так званої «війни проти тероризму», розпочатої після терористичних актів проти США 11 вересня 2001 р., свідчать, що має місце збройний конфлікт, як передбачено нормами МГП. У якості ілюстрації можна привести війну, яку коаліція держав під керівництвом США веде в Афганістані з жовтня 2001 р. [13, 14]. Женевські конвенції 1949 р. і звичаєві норми міжнародного права повною мірою вживані до цього міжнародного збройного конфлікту, в якому протистоять очолювана США коаліція, з однієї сторони, і Афганістан, з іншої. Однак багато актів насилля із числа тих, що вчиняються в інших регіонах світу і характеризуються як «терористичні», є справою рук слабо структурованих груп або організацій чи окремих осіб, які в найкращому випадку зв'язані між собою певними ідеологічними мотивами. Доволі сумнівно, щоб на основі відомих фактів такі групи й організації могли б розглядатися як сторона конфлікту у значенні, визнаному в МГП. Однак навіть якщо МГП і не застосовується до таких діянь, вони все рівно підпадають під дію норм права, оскільки незалежно від мотивів вчинених діянь, що мають місце поза межами конфлікту, мають застосовуватися не норми права війни, а положення внутрішньодержавного або міжнародного права [9, 13]. Більшість заходів, які проводяться державами для попередження або прискання терористичних актів, не досягають рівня збройного конфлікту. Такі заходи, як збір розвідувальних даних, співробітництво правоохоронних і судових органів, видача злочинців, кримінальні санкції, фінансові

розслідування, заморожування рахунків або дипломатичний і економічний тиск на держави, обвинувачення у підтримці осіб, яких підозрюють у тероризмі, як правило не розглядаються як акти війни.

«Тероризм» – явище війни як з практичної, так і з юридичної точки зору, неможливо вести проти явища, оскільки воювати можливо лише зі стороною збройного конфлікту, яка піддається розпізнаванню на відповідний предмет. З цих причин формулювання «багатопланова боротьба з тероризмом» вважається більш адекватною ніж термін «війна з тероризмом».

Держави мають право і зобов'язані захищати своїх громадян від терористичних актів. Відповідні заходи можуть включати арешт або затримання осіб, які підозрюються у скоєнні терористичних злочинів. Однак забезпечуватися повинні в рамках чітко визначених норм національного законодавства або міжнародного права. Особи, затримані у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом, в якому беруть участь дві або більше держав і які являються частиною боротьби з тероризмом, як це було в Афганістані до приходу нового уряду у липні 2002 р., знаходяться під покровительством міжнародного гуманітарного права, яке застосовується під час міжнародних збройних конфліктів. При цьому, захоплені комбатанти мають право на статус військовополонених. Їх можна утримувати до кінця активних воєнних дій у рамках цього міжнародного конфлікту. Військовополонених не можна притягувати до відповідальності лише за факт участі у бойових діях, але їх можна судити за будь-які військові злочини, які вони могли вчинити. У таких випадках їх дозволено утримувати на період відбуття ними покарання, призначеного рішенням суду. У випадках сумнівів відносно того чи має відповідна особа право на статус військовополоненого, Третя Женевська конвенція визначає, що рішення з цього питання має бути винесене компетентним судом. Цивільні особи, взяті під варту з мотивів безпеки, мають право на захист, що надається Четвертою Женевською конвенцією. Комбатанти, які не відповідають критеріям, що дають їм право на статус військовополоненого (наприклад, відкрите носіння зброї) або цивільні особи, які беруть безпосередню участь у воєнних діях міжнародного збройного конфлікту (так звані «непривілійовані» і «незаконні» комбатанти) знаходяться під захистом Четвертої Женевської конвенції, якщо вони є громадянами держави супротивника [10]. На відміну від військовополонених такі особи можуть притягуватися до кримінальної відповідальності за національним законодавством країни під владою якої вони знаходяться як за сам факт участі у воєнних діях, так і за вчинені ними злочинні діяння. Зазначені особи можуть позбавлятися волі до кінця відбування призначеного покарання. Особи, які утримуються під вартою у зв'язку з міжнародним збройним конфліктом, який є складовою боротьби з тероризмом, починаючи з липня 2002 р., користуються захистом ст. 3, загальної для всіх чотирьох Женевських конвенцій, і норм звичаєвого міжнародного гуманітарного права. На них також поширюються положення міжнародного права прав людини і внутрішнього законодавства. У випадках притягнення до кримінальної відповідальності за підозрою у вчиненні злочинів вони мають право на судові гарантії, передбачені міжнародним гуманітарним правом і правом прав людини.

Терористи часто видають себе за «повстанців», «партизанів», «борців за свободу», чим ускладнюють об'єктивну оцінку здійснюваних ними злочинних дій. Прикриваючись усім комплексом політичних і громадянських прав, терористи вторгаються в нормальне життя не тільки держави, в якій проживають, а й світового співтовариства в цілому, що є неприпустимим.

Говорячи про дію законів війни стосовно терористів, необхідно відзначити, що самі терористи і їхні прихильники досить часто називають свої дії «справедливою тактикою війни проти тиранічного режиму». Будучи схопленими, вони часто наполягають на тому, щоб з ними поводитися не як з простими кримінальними злочинцями, а як з військовополоненими, виправдовують свої дії тим, що виконували накази воєначальників. Терористи, що беруть участь у конфлікті, посилаються на те, що їх насильство в основному спрямоване не проти цивільного населення, а проти збройних сил і співробітників спецслужб. Так, основний наголос гуманітарне право робить на захисті від застосування сили, а також від актів терору цивільного населення. Проте певні обмеження існують і відносно військовослужбовців, що підтверджується ст. 35 Додаткового протоколу I [10]. Згідно з ним «право сторін, що перебувають у конфлікті, обирати методи і засоби ведення війни не є необмеженим». Забороняється «застосовувати зброю, снаряди, речовини й методи ведення воєнних дій, здатних завдати надмірних пошкоджень або надмірних страждань». Події, на територіях США, Російської Федерації (Північного Кавказу) та інших показали, що члени озброєних бандитських формувань відкрито ігнорували методи і засоби ведення війни. Їхні дії відрізняла крайня, нічим не виправдана жорстокість стосовно цивільного населення, полонених і заручників. Як відзначають російські дослідники: «немає сумніву у масовій наркоманії та широкому поширенні серед терористів психічних захворювань, що виражаються в садизмі, прагненні не просто вбивати, а спочатку катувати і калічити полонених, при цьому прагнучи до самореклами, знімаючи на кіноплівку свою розправу над полоненими» [7, с. 13]. Свої дії терористи виправдовують тим, що нібито в разі протистояння сили терористів і держави нерівні: державний силовий механізм достатньо підготовлений, добре озброєний, а терористи нечисленні, погано озброєні, зобов'язані діяти у підпіллі, отже в боротьбі з урядовими військами – всі засоби хороші. Це твердження неправомірно. Ні релігійні догми, якими вони прикриваються, ні звичаї війни, ні сучасне гуманітарне право не дають терористам право виключати себе з числа суб'єктів, які зобов'язані виконувати основоположні права людини. Тому всі члени озброєних груп повинні дотримуватися заборон на акти терору. Командири опозиційних сил зобов'язані забезпечувати дотримання заборон і припиняти їх порушення з боку членів своєї організації, якщо такі порушення будуть мати місце. Тобто, опозиційні сили несуть таку ж відповідальність як і урядова влада, при цьому опозиція також повинна вживати всіх необхідних заходів з припинення актів терору і покарання за них не тільки членів своїх озброєних угруповань, але й окремих осіб, які діють самостійно і проживають на території, яка знаходиться під контролем опозиції. До терористичної діяльності також відноситься вербування та навчання найманців [13]. Ці дії утворюють

склад злочину, і передбачають кримінальну відповідальність у національному законодавстві більшості держав.

Водночас усі особи, затримані поза рамками збройного конфлікту під час багатопланової боротьби з тероризмом, користуються захистом внутрішнього законодавства держави, що утримує їх, а також міжнародного права прав людини. Якщо вони притягуються до відповідальності за звинуваченнями у вчиненні будь-яких злочинів, їм обов'язково надаються гарантії справедливого судового розгляду, передбаченого внутрішнім правом і правом прав людини. При цьому, особливо важливою позицією є те, що жодна особа, затримана під час боротьби з тероризмом, не може вважатися поза законом, оскільки не може бути жодних «чорних дірок» в системі правового захисту. Як, наприклад, особи, які затримані владою США в результаті міжнародного збройного конфлікту в Афганістані й утримуються на військово-морській базі США в Гуантанамо (Куба), потребують чіткого визначення їх правового статусу, а також встановлення загального правового режиму, що застосовується до всіх осіб, які утримуються під час боротьби з тероризмом.

Висновки. Отже, міжнародне гуманітарне право в період збройного конфлікту, забороняє будь-яке звернення до терористичних методів ведення війни, а заборони, встановлені МПП, не можуть бути проігноровані під приводом репресалій. Терористичні напади на цивільних осіб, що тягнуть за собою смерть або важкі поранення, кваліфікуються як серйозні порушення і повинні розглядатися як військові злочини за які наступає кримінальна відповідальність. Складним залишається питання про захист від актів терору комбатантів (військовослужбовців, осіб, які беруть участь у збройному протистоянні). Ряд учених відзначають, що в рамках дозволеного, терор є зброєю, яку може бути використано у військових діях проти збройних сил сторони супротивника. Оскільки, звичайні методи ведення «матеріальної» і «психологічної» війни включають в себе широкий спектр дій, які в іншій ситуації розглядалися б як «терористичні». Але й тут правом війни встановлюються обмеження, пов'язані з застосуванням принципу домірності, згідно з яким право сторін, що перебувають у конфлікті, вибирати методи і засоби ведення війни не є необмеженим. МПП не містить жодних виключень, пов'язаних з терористичними актами, спрямованими проти осіб, які перебувають під владою сторони противника і беруть участь у конфлікті. Тому влада сторін, що перебувають у конфлікті, а також всі держави-учасники гуманітарних угод, зобов'язані в судовому порядку переслідувати будь-яку особу, яка обвинувачується у порушенні заборони на тероризм з урахуванням принципу універсальної юрисдикції зміст якого зводиться до формули «або суди, або видай», який у сучасних міжнародно-правових відносинах поширює свою дію на факти вчинення терористичних актів як в бойовій обстановці, так і в мирний час.

Слід зазначити, що міжнародному співтовариству поки не вдається виробити загальноприйнятне визначення тероризму, оскільки на сьогодні існує більше шести десятків варіантів та інтерпретацій цього явища. І справа не просто в тому, що тероризм як явище постійно змінюється, звертається до нових гасел, використовує у своїй практиці все більш витончені засоби і тех-

нології. Позначається цілий ряд політичних, соціальних, психологічних і, нарешті, історичних чинників, які несе сучасний тероризм, як і раніше визначають істотні відмінності в підходах до розкриття змісту цього явища. Наприклад, тривають заклики не включати в категорію терористичних дій, що здійснюються в рамках боротьби національно-визвольних рухів, або прирівняти до тероризму дії держав, що суперечать міжнародному праву. Навряд чи можна сподіватися, що відразу будуть подолані існуючі суперечності, зникне вантаж контроверсійності позицій.

У рамках ООН робляться наполегливі зусилля з остаточного узгодження Всеохоплюючої конвенції про боротьбу з міжнародним тероризмом. Йде пошук тих розв'язок, які могли б дозволити вийти на узгоджені критерії оцінки тероризму і терористичних діянь. У той же час міжнародна спільнота веде роботу з удосконалення взаємної правової допомоги, в тому числі механізмів видачі злочинців, а також зближення норм національних антитерористичних законодавств. Цілком очевидно, що боротьба з конкретними терористами, їх організаціями має доповнюватися зусиллями з ліквідації живильного середовища тероризму. Це дуже серйозна і довгострокова задача, оскільки коріння тероризму глибокі. Надійне запобігання тероризму вимагає всеосяжного підходу, активізації спільних політичних, економічних і силових дій з боку всіх країн міжнародного співтовариства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Братель О.Г.* Основні види порушень суб'єктивних цивільних прав громадян при вчиненні актів тероризму як одного з небезпечних видів соціально-політичних конфліктів / О.Г. Братель, В.А. Ліпкан / Держава і право, 1999. – № 4. – С. 193- 206.

2. *Вакулич В.М.* Компаративно-політичні виміри та глобалізаційні імперативи протидії міжнародному тероризмові: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. політич. наук: спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / В.М. Вакулич. – Київ, 2007. – 42 с.

3. *Вакулич В.М.* Міжнародний тероризм у геополітичних вимірах / В.М. Вакулич. – К. : Дослідження світової політики: Збірник наукових праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2006. – Вип. 35. – С. 101-111.

4. *Вакулич В.М.* Тероризм у концептуальних вимірах / В.М. Вакулич. – К. : Політологічний вісник. Збірник наукових праць. Знання України, 2007. – № 23. – С. 50-59.

5. *Капітоненко М.* Системний підхід у дослідженні міжнародного конфлікту / М. Капітоненко. – Дослідження світової політики. Зб. наук. пр. Ін-т світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2002. – Вип. 20. – С. 191-198.

6. *Леншин С.И.* Правовой режим вооружённых конфликтов и международное гуманитарное право. Серия: «Право в Вооружённых Силах – консультант» / С.И. Леншин. – М. : «За права военнослужащих», 2009. – Вып. 94. – 240 с.

7. *Ліпкан В.А.* Боротьба з тероризмом / В.А. Ліпкан, Д.Й. Нікіфорчук, М.М. Руденко. – К. : Політологічний вісник. Збірник наукових праць. Знання України, 2002. – С. 47-53.

8. *Международный терроризм и право* : [реферат. сборник РАН ИНИОН / отв.ред. Пивоваров Ю.С. и др.]. – М. : Центр социол. научн.-информ.исслед. Отд. правоведения, 2002. – 340 с.

9. Международное гуманитарное право и терроризм: вопросы и ответы (21.12.2005) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.icrc.org/ Web/rus/siterus0.nsf/iwpList99/8A9F52E6EFE0EC75C3256F4800483FD6](http://www.icrc.org/Web/rus/siterus0.nsf/iwpList99/8A9F52E6EFE0EC75C3256F4800483FD6)

10. Права людини і професійні стандарти для військовослужбовців в документах міжнародних організацій: книга 2: Гаазькі та Женевські Конвенції / [упорядкув. Т. Яблонська] -- К. : Українсько-Американське бюро захисту прав людини, 1996. – 228 с.

11. Романченко Ю.Г. Терроризм: некоторые вопросы истории и теории. Терроризм и политический экстремизм: вызовы и поиски адекватных ответов / Ю.Г. Романченко – М. : Ин-т политич. и военного анализа, 2002. – С. 9-16.

12. Сундиев И. Мутации современного терроризма: от отдельных актов к террористическому вторжению / И. Сундиев. – Новая политика. Интернет-журнал, 2004. [Электронный ресурс] – Режим доступа до інформації: <http://www.povopol.ru/print 754.html>.

13. Терроризм и контртерроризм в современном мире: аналитические материалы, документы, глоссарий [научно-справочное издание под ред. академика О.А. Колобова]. – М., 2003. – 340 с.

14. Черній А.Л. Детермінуюча роль кризових явищ / А.Л. Черній. – К. : Дослідження світової політики. Збірник наукових праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2003. – Вип. 22. – С. 196-205.

15. Рассел Д. Говард. Творческий подход в понимании войны с терроризмом. Усиление роли НАТО «Консорциума «Партнерство ради мира» / Рассел Д. Говард. – Connections. The Quarterly Journal, 2005. – Vol. IV.– № 1. – P. 16-23.

Авдошин І.В., Гуменний Ю.Г. Тероризм через призму міжнародного гуманітарного права

Стаття присвячена проблемним питанням формування поглядів боротьби з тероризмом у міжнародно-правовому вимірі, його впливу на систему міжнародної та національної безпеки, а також з'ясуванню окремих питань, які визначають порядок застосування норм права до осіб, затриманих під час боротьби з тероризмом в рамках проведення антитерористичних операцій.

Ключові слова: міжнародний тероризм, збройний конфлікт, терористичний акт, «війна проти тероризму», «багатопланова боротьба з тероризмом», право війни, міжнародне гуманітарне право.

Авдошин И.В., Гуменный Ю.Г. Терроризм сквозь призму международного гуманитарного права

Статья посвящена проблемным вопросам формирования взглядов борьбы с терроризмом в международно-правовом измерении, его воздействия на систему международной и национальной безопасности, а также рассмотрению некоторых вопросов, которые определяют порядок применения норм права к лицам, задержанным во время борьбы с терроризмом в рамках проведения антитеррористических операций.

Ключевые слова: международный терроризм, вооруженный конфликт, террористический акт, «война против терроризма», «многоплановая борьба с терроризмом», право войны, международное гуманитарное право.

Avdoshyn I. V, Gumennyi I. G. Terrorism in the light of international humanitarian law

The article is devoted to the problem issues of developing the views of combating terrorism in the context of international law, its impact on the system of international and national security, and also to certain aspects determining the legal norms application procedure with respect to persons detained under carrying out the anti-terrorist operations.

Keywords: *international terrorism, armed conflict, act of terrorism, «war against terrorism», «diversified fight against terrorism», right of war, international humanitarian law.*

Стаття надійшла до редакції 10.12.2012.